

Bredaryds kyrka

Antikvarisk medverkan i samband med inre ombyggnad och underhåll

Bredaryd socken i Värnamo kommun, Jönköpings län, Växjö stift

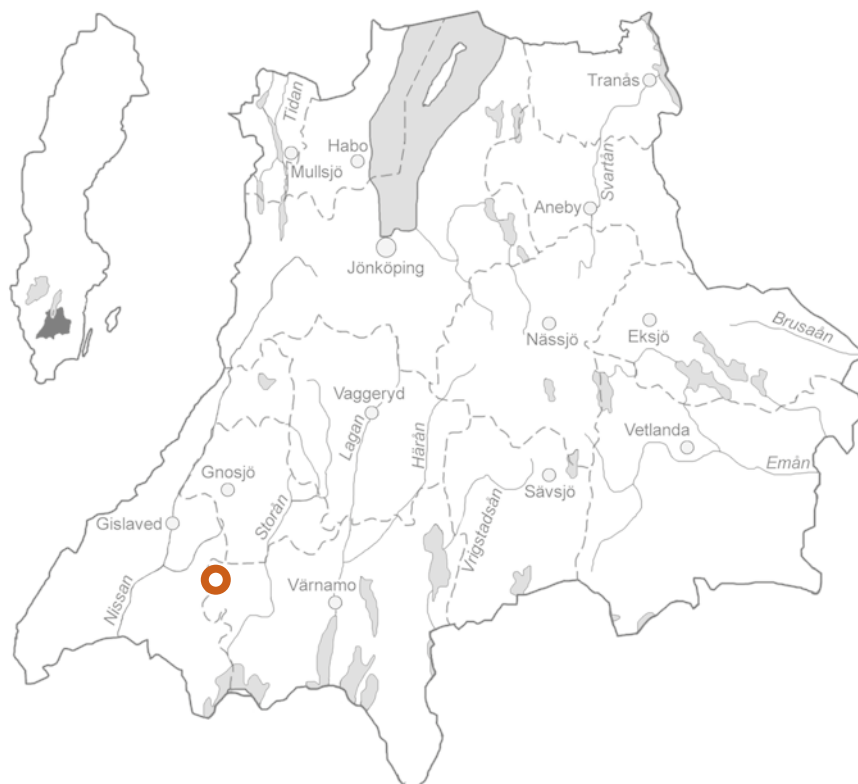

Byggnadsvårdsrapport 2021:41
Britt-Marie Börjesgård

Bredaryds kyrka

Antikvarisk medverkan i samband med inre ombyggnad och underhåll

Bredaryds socken i Värnamo kommun, Jönköpings län,
Växjö stift

Jönköpings läns museums dnr: 175/2018
Länsstyrelsens dnr: 433-5250-2018

Rapport och foto: Britt-Marie Börjesgård
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Distribution: digital pdf

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

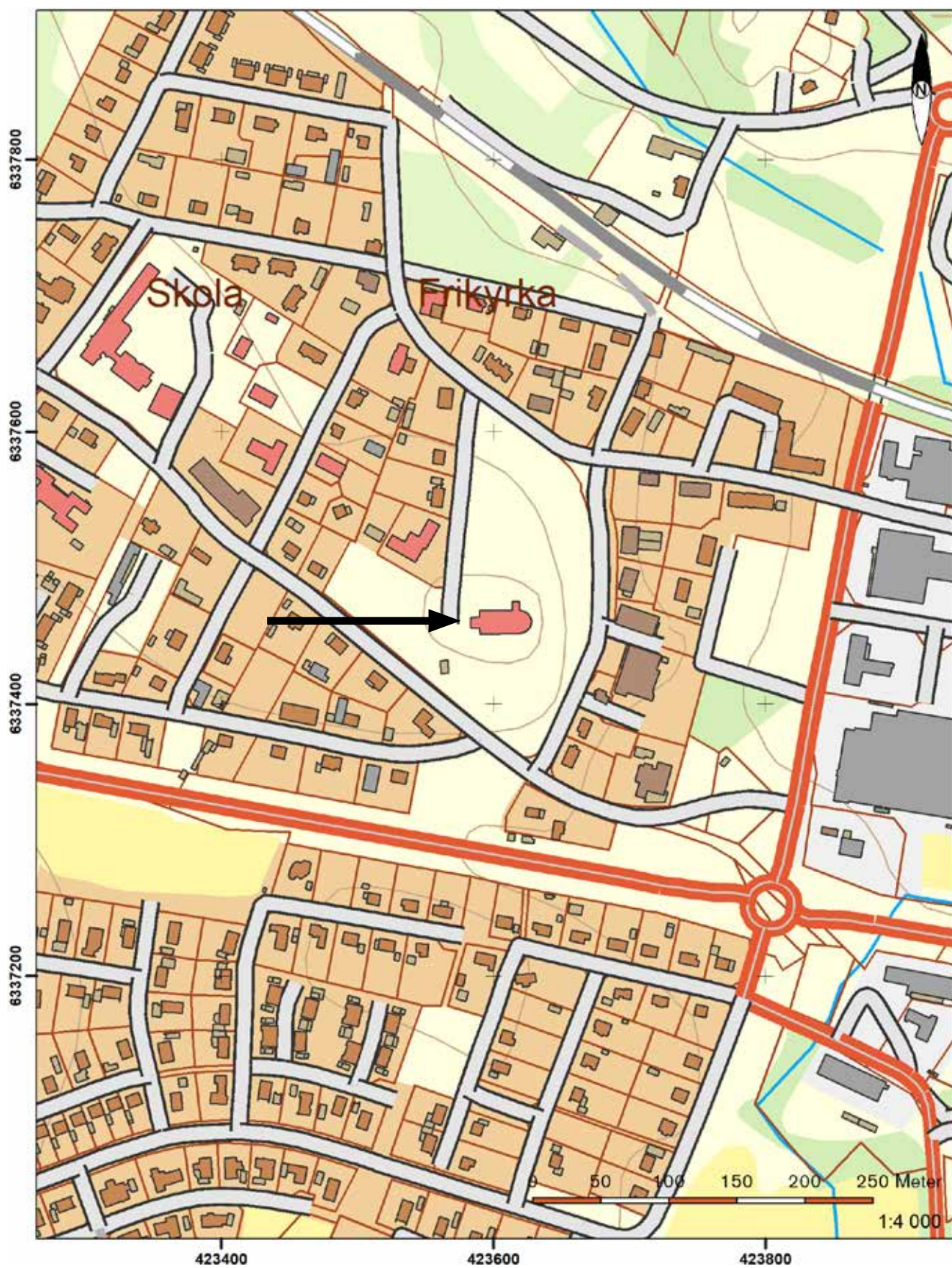
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2021

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte.....	5
Historik.....	5
Beskrivning inför åtgärder.....	6
Den dåvarande läktarunderbyggnaden	6
Kyrkorummet.....	6
Vidtagna åtgärder.....	7
Läktarunderbyggnad	7
Tillgänglighet.....	9
Kyrktorg.....	10
Rengöring och målning kyrkorum.....	10
Sammanfattning	13
Slutbesiktning och antikvarisk medverkan.....	14
Antikvariska noteringar och iakttagelser.....	16
Administrativa uppgifter.....	20
Referenser.....	20
Arkiv.....	20
Tryckta källor och litteratur	20

Bilagor

Bilaga 1. Fotobilaga.....	21–28
Bilaga 2. Ritningar.....	29–32

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

Länsstyrelsen lämnade i beslut daterat 2018-11-09 tillstånd till ny läktarunderbyggnad i Bredaryds kyrka, dnr 433-5250-18. Tillståndet omfattade uppförande av en ny läktarunderbyggnad enligt handling upprättad av arkitekt Ingvar Selse, 2018-03-22, samt borttagande av en bänkrad för att bereda mera plats för ett kyrktorg under läktaren. Som villkor gällde bland annat att arbetena skulle utföras i enlighet med upprättat åtgärdsprogram samt att dessa skulle ske med antikvarisk medverkan och dokumenteras.

Arbetena har genomförts under vintern 2019–2020. Parallellt med projektet genomfördes också arbeten av underhållskaraktär som gällde rengöring och målning av kyrkans väggar och tak samt bättringsmålning av bland annat bänkinredningen.

Syfte

Syftet med bygnadsarbetena var att skapa ett mera funktionellt kyrkorum med en läktarunderbyggnad som även inrymmer ett litet pentry utöver toaletter, barnrum, vaktmästarutrymmen och förråd samt ett mindre kyrktorg i anslutning till detta. Underhållsmålningen syftade till att ställa kyrkorummet i gott stånd.

Syftet med antikvarisk medverkan var att följa arbetena och dokumentera de genomförda åtgärderna i allmänhet, men även att fånga upp eventuella kulturhistoriska iakttagelser.

Historik

Bredaryds kyrka uppfördes 1863 efter ritningar av arkitekt Emil Viktor Langlet vid Överintendentsämbetet. Bredaryd är en stor salkyrka i utpräglad empirestil med fullbrett, rundat kor i öster, torn med lanternin i väster och sakristia i norr. Interiören präglas trots senare tillägg av byggnadstidens ljusa och strama ideal. En stor del av inredningen är från byggnadstiden, bland annat den rumsskapande slutna bänkinredningen. Altartavlan av Ludvig Frid tillkom 1894.

Bredaryds kyrka med läktare och läktarunderbyggnad, före åtgärd.

Läktarunderbyggnaden från 1979.

Den nu utbytta läktarunderbyggnaden uppfördes vid en renovering 1979–1980, då en rad tillgänglighetsåtgärder utfördes. Kyrkorummet fick då även den nuvarande färgsättningen och kororgeln tillkom. Den dåvarande läktarunderbyggnaden ritades av arkitekt Hans Lindén, Växjö.

Beskrivning inför åtgärder

Den dåvarande läktarunderbyggnaden

Pastoratet hade under en tid diskuterat hur vissa funktioner bättre kunde inrymmas i kyrkan. Den dåvarande toaletten nåddes via barnrummet i den norra delen av norra läktarunderbyggnaden. Toaletten var dessutom något för smal för att uppfylla dagens storlekskrav för tillgänglighet. Det fanns också önskemål om att inrätta ett pentry för att smidigt kunna servera kaffe och hålla enklare samvaro i kyrkorummet i anslutning till förrättningar.

Läktarunderbyggnaden var uppbyggd med regler och brädpanel, som ytskikt mot kyrkorummet satt en målad juteväv samt dekorativa lister. Dess svängda form tog upp läktarbröstets rundning men i inverterad form. Detta skapade en oval rumslighet under läktaren då man i anslutning till uppförandet av läktarunderbyggnaden även hade tagit bort ett antal kyrkbänkar utöver de som krävdes för att inrymma underbyggnaden.

Den södra delen av underbyggnaden inrymde ett förråd, elcentral och vaktmästareutrymmen samt närmast väggen mot tornet en trappa till läktaren. I den norra delen fanns direkt innanför vindfånget ett kapprum, vidare rymdes en toalett samt ett tillredningsrum som under senare tid framförallt nyttjats som barnrum.

Kyrkorummet

Kyrkorummets väggar var i behov av rengöring och smärre bättringar av skadade ytor då det var 40 år sedan rummet senast målades. Bänkinredningen uppvisade skador på överliggare och andra

Det tidigare kapprummet i anslutning till entrén.

Färgen på kolonnerna som inramar altartavlan flagade.

utsatta ytor. Färgen på altarbordet och kolonnerna som flankerar altartavlan flagnade i partier. Väggarna var avfärgade i en ljus ockragul kulör, fönsternischerna var vitmålade, taket var ljusgrått och bänkinredningen samt kolonnerna under läktaren var blåmålade.

Vidtagna åtgärder

Läktarunderbyggnad

Den tidigare läktarunderbyggnaden revs i huvudsak och nya mellanväggar uppfördes. Det var enbart två mindre väggpartier vid kapprummet samt elcentralen och inbyggnaden av läktartrappan som bevarades av den gamla läktarunderbyggnaden.

De nya väggarna uppfördes som regelväggar med erforderliga förstärkningar vid dörrar och platser för infästningar i vägg, som för handfat, kapphängare och vägghängda skåp.

Väggarna kläddes med stående hyvlad spontad panel som sedan målades. Dörrar ut mot kyrkorummet och luckor i samvarorummet utformades likadant, med stående spontad panel, för att smälta in mot väggen. Även vikkväggen i anslutning till pentryt utfördes på

Den nya läktarunderbyggnaden under uppförande i regelverk och platsen för det kommande pentryt.

Platsen för den tidigare läktarunderbyggnaden är skönjbar genom spåren efter mellanväggen i taket. Längst till vänster i bild anas den nya väggen ut mot kyrkorummet och innanför denna väggen för nya förråd i vaktmästarutrymmet.

samma sätt för att i stängt läge upplevas som en del av väggen. En viktig del av gestaltningen var att panelen i dörrar och vikkväggen linjerar med den överliggande väggpanelen.

Det befintliga bräddtaket under läktaren bevarades. Två hål lagades i taket där infälld belysning tidigare suttit och som inte längre var relevanta i förhållande till de nya väggarnas placering.

Läktarunderbyggnaden söder om mittgången inreddes som tidigare med ett vaktmästarrum samt ett teknikrum under trapploppet. Vaktmästeriet inreddes med ny skåps- och bänkinredning. Den norra läktarunderbyggnaden inrymmer kapprum, toaletter, pentry och en samvarorum avsett som barnrum. I väggen mellan barnrummet och toaletterna infogades ett nytt fönster upp mot taket för att få in indirekt ljus på toaletterna.

Ritningar

Som underlag fanns nya ritningar upprättade av Liljequists Arkitektkontor. Cajsa Liljequist hade under processens gång och den fortsatta projekteringen fått pastoratets uppdrag att ta fram bygg- och detaljhandlingar utifrån de principskisser som Ingvar Selse initialt hade upprättat inför ansökan.

Pentryt under uppförande.

Toaletter

Vid demontering av den tidigare toaletten fanns det gamla trägolvet kvar intakt under den befintliga golvbeläggningen. För att kunna lägga ett nytt kalkstensgolv i nivå med övriga golv behövde golvet demonteras. Efter samråd med länsstyrelsen togs brädgolvet upp och brädorna sparades för att vara möjliga att återlägga om man i en framtid väljer att avlägsna läktarunderbyggnaden. Brädorna förvaras på kyrkvinden. Kalkstensgolvet lades med gråbrun kalksten från Borghamn. I handlingarna föreskrevs grå ölandskalksten men denna byttes till Borghamn då det var alltför lång leveranstid på ölandsstenen.

Övriga byggarbeten

I samband med rivningsarbetena uppmärksammades den platsbyggda luftfuktaren på läktaren vid sidan om orgeln. Då den inte längre var i bruk revs densamma. Ytan återställdes och golvtäckningen kunde kompletteras med en liten bit heltäckningsmatta av samma slag som på läktaren i övrigt.

Målning

Panelen ut mot kyrkorummet målades med linoljefärg i en kulör som bröts för att svara mot de putsade väggarnas färg. De målades med Wibos äkra linoljefärg, och slutströks med snickerifärg halvblank i kulör obränd terra 7A-8873 plus 20 procent vitt. Övriga ytor inne i läktarunderbyggnaden målades enligt färgsättning i handlingarna med vissa justeringar, i en gul och grå skala. Träväggarna på toaletterna målades gula i en något mörkare kulör, NCS S 2030-720R. Luckor i pentryt och dörrar målades i en varmgrå kulör NCS S 2502-G.

Putsväggarna i rummen under läktaren målades med linoljefärg, Wibo slipstrykningsfärg i samma kulör som panelen, obränd terra 7A-8873 plus 20 procent vitt.

Väggen upp till läktaren, som var klädd med väv, bredspacklades och målades sedan med en emulsionsfärg i samma kulör som väggarna i övrigt. Ledstången, som var trären och lackad, målades i en neutral grå kulör, NCS S 3000-N. Taket målades i samma kulör och färgtyp som kyrkans tak, Wibo Emulsionsfärg, kulör NCS S 1502-Y.

Målningsarbetena utfördes av underentreprenör Damgaards måleri och färg AB i Reftele.

Tillgänglighet

För bättre tillgänglighet in till kyrkorummet byttes tröskeln i de inre pardörrarna i luftslussen mellan kyrkorummet och sakristian. Kalkstenströskeln vid de yttre pardörrarna i luftslussen fasades av, även granithälsen i anslutning till entrédörrarna i vapenhuset fasades av samma anledning.

Den norra delen av läktarunderbyggnaden, pågående målning och slipning av golvet.

Golvet under de demonterade bänkarna var ett oarbetat plankgolv.

Golvet slipades ner och laserades för att smälta in mot anslutande golvytor.

Kyrktorg

För att skapa ett kyrktorg i kyrkorummets västra del i anslutning till pentryt togs den nedre bänkraden bort, en bänk på vardera sida om mittgången avlägsnades. De tidigare bänkskärmarna till de demonterade bänkarna återanvändes och monteras i anslutning till nästa bänkrad. Bänkgavlarna till de demonterade bänkarna sparades.

Golvet i bänkkvarteren är upphöjt i förhållande till kyrkans golvnivå genom att det ligger ett övergolv inne i bänkkvarteren. Vid demonteringen av bänkraden blottades det underliggande plankgolvet som hade varit dolt under bänkarna. Detta golv var inte avsett för att vara synligt utan plankorna var grovsågade. Golvet slipades och behandlades sedan med en pigmenterad olja för att bättre stämma överens med golvet i kyrkan i övrigt. Golvet ströks med TreStjerner Golvolja, som består av alkydförstärkta växtoljor enligt Jotuns produktionsblad. Oljan pigmenterades med oxidgult, rödbrunt samt svagt svart, kulör OK14 RB06 SV01, enligt Jotuns kulörbrytningssystem.

Ett möbleringsförslag hade upprättats av Cajsa Liliequist, församlingen valde dock en annan stol än den föreslagna, då man ansåg att den föreslagna stolen blev för dyr i inköp.

Rengöring och målning kyrkorum

Rengöring väggar

De putsade och avfärgade väggarna rengjordes från sot och smuts med wishab-torrsvamp. Smärre lagningar utfördes med kalkbruk, först med ett grövre bruk och sedan finbruk. Antal lager varierade beroende på skadans storlek, upp till tre till fyra lager grövre bruk och två lager finputs. Sprickor i putsen har skrapats upp och lagats för att sedan bättras. Även taklisten rengjordes och bättringsmålades.

På läktaren framkom partier med äldre dekorationsmåleri, se särskild punkt under rubriken Antikvariska noteringar och iakttagelser.

Pågående målning av taket och rengöring av de putsade väggarna.

Målning tak

Taket rengjordes och skrapats rent från all löst sittande färg. Smärre lagningar genomfördes före målningen. Trärena ytor fläckgrundades, därefter grundades hela taket inför slutstrykning. Det målades med emulsionsfärg på en oljegrund. Wibos emulsionsfärg nyttjades, bruten i en ljusgrå kulör, NCS S 1502-Y, samt med en viss handbrytning för att få en mörktoning.

Kolonner, altare m.m.

Vid besiktning på plats noterades att färgen på kolonnerna i altarpopsatsen flagade relativt kraftigt. I diskussion med antikvarie och i samråd med länsstyrelsen bedömdes den aktuella matta kallbruna kulören vara förhållandevis sentida och sakna kulturhistoriskt värde. Detta gjorde att beslutet blev att skrapa ner den flagande färgen.

Under den bruna färgen fanns en marmorering på ärtgrön botten. Då denna tillhörde ett tidigare färgsättningsprogram för kyrkorummet blev valet att inte ta fram denna utan behålla en mera neutral färgsättning. Den nya varmbruna kulören hämtades ur toner i altartavlan och för att få en mera levande yta stöpplades kolonnerna i samband med slutstrykningen. Kulören bröts på plats.

Kolonner vid altaret med den underliggande grönmarmorade färgen.

Färgen på altarbordet flagade i mindre partier.

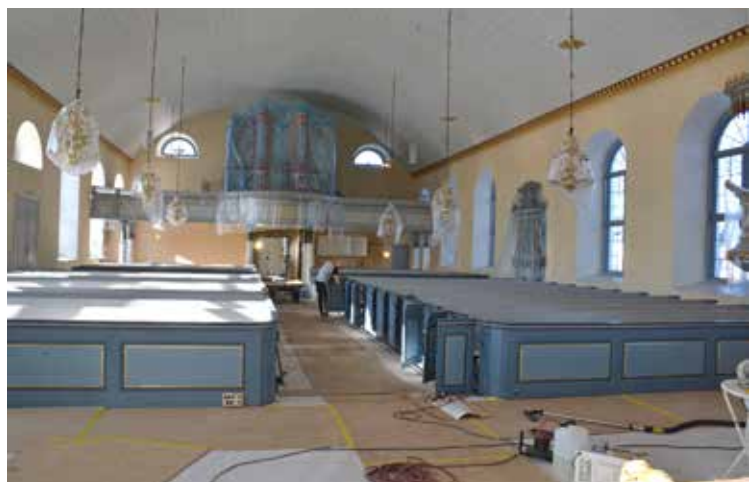
Även färgen på altarbordet och altarringen flagade partiellt, här gjordes partiella bättringar i de skadade partierna. Den gråvita kulören bröts på plats för att motsvara den befintliga kulören.

Målningen av kolonnerna och altarbordet utfördes av Anne Håkansson's Måleri AB.

Bättringsmålning bänkinredning

Bänkinredningen bättringsmålades. Bänkarna rengjordes och skrapades från löst sittande färg. De trärena ytorna fläckgrundades för bättre vidhäftning och genomgick sedan en lättare spackling. Bänkryggar, ramstycke, bänksockel och överliggare målades helt och hållet då skadorna var så omfattande. Övriga ytor har genomgått en bättringsmålning.

Då bänkinredningen målades med alkydolfärg vid den senaste ommålningen 1989 användes samma färgtyp, Jotun lady classic 40, alkydfärg. Följande kulörer nyttjades: bänkryggar NCS S 3000-N, ramstycke NCS S 5010-R90B, bänksockel och överliggare NCS S 7010-R90B. Övriga ytor på bänkar bättringsmålades med handbrutna kulörer.

Bänkinredningen bättringsmålades.

Inför arbetena noterades att delar av ett fjäll saknades på predikstolens korg.

Målningarbetena utfördes av Björklunds Fasad & Måleri AB, i samarbete med Anne Håkansson's Måleri AB.

Övriga arbeten

Inför rengöringen av väggarna besiktigades de fasta inventarierna och då noterades att ett fjäll saknades på predikstolens korg. Då biten inte fanns i anslutning till predikstolen konstaterades att detta troligen var en äldre skada. En av snickarna tillverkade ett nytt fjäll och det nya fjället målades in mot predikstolens kulör.

Vidare demonterades fyra äldre elradiatorer på läktaren som sedan länge var tagna ur bruk. De aktuella ytorna på insidan av läktarbröstet retuscherades.

Sammanfattning

Utförda arbeten:

Läktarunderbyggnad

- Rivning av läktarunderbyggnad från 1979–80.
- Uppförande av ny läktarunderbyggnad i slätspontad panel.
- Inredning av pentry, barnrum och vaktmästerutrymmen.
- Installation av nytt HWC.
- Borttagande av den nedre bänkraden.
- Flyttning av bänkfronter.
- Slipning och behandling av golv under läktaren.
- Tillgänglighetsanpassning av trösklar.
- Bredspackling av väv på bakvägg vid trappan till läktaren.
- Målning av läktarunderbyggnad avstämd mot långhusets väggkulör.
- Ommålning av taket under läktaren i samma kulör som långhusets tak.

Målningsunderhåll

- Rengöring och ommålning av långhusets tak.
- Rengöring samt smärre lagningar av långhusets putsade väggar.
- Ommålning av fönsternischerna.
- Bättringsmålning av bänkinredning.
- Bättringsmålning av färgbortfall altarbord och altarring.
- Ommålning av kolonnerna i altaruppsatsen.
- Lagning av mindre skada på predikstolen.

Slutbesiktning och antikvarisk medverkan

Läktarunderbyggnad

Slutbesiktning av de utförda arbetena genomfördes den 7 april 2020. Vid slutbesiktningen av läktarunderbyggnaden deltog, från pastoratet ordförande Agneta Petersson, kyrkoherde Susanne Johansson, kyrkokamrer Caroline Dalros, samt vaktmästarna Henrik Gustafsson och Mikael Svensson, från entreprenören Johans Bygg i Bredaryd, Johan Nilsson, Mia Nilsson och Daniel Magnusson, underentreprenör Dennis Damgaard, Dennis Damgaards Måleri & Färg AB, besiktningsman Emma Brennander och Lars Kjellström, Växjö stifts servicebyrå samt antikvarie Britt-Marie Börjesgård, läns museet.

Slutbesiktningen genomfördes i etapper, besiktning av el och vvs utfördes separat, läns museet deltog inte i dessa besiktningar då de var av mera teknisk än antikvarisk karaktär.

Församlingen hade utsett Jönköpings läns museum, Britt-Marie Börjesgård till antikvarisk medverkande. Vid besiktningen gjordes enstaka anmärkningar, det noterades att den skurna kalkstenen i tröskeln mellan vapenhuset och vindslussen ska oljas in för att bättre svara i färg mot stenen i övrigt, smärre färgstänk och krypning ska skrapas dels på kalkstensgolvet i toaletten, dels längs nedre delen av trappans vangstycke. Dörrstoppar skulle justeras och kompletteras. Vidare skulle ytterdörren förses med en tättningslist av fårskinn för att minska drag och skorstenseffekten upp i tornet. Entreprenören

Slutbesiktning av läktarunderbyggnaden från vänster Dennis Damgaard, Daniel Magnusson, Johan Nilsson, Agneta Petersson, Emma Brennander, Caroline Dalros och Mia Nilsson.

har lämnat materialspecifikationer.

Bänksidor och dörrar till de borttagna kyrkbänkarna som enligt länsstyrelsens beslut ska sparas förvaras på vinden. Sits och rygg skrotades efter medgivande från länsstyrelsen.

Länsmuseets generella synpunkt var att arbetena var väl utförda och noterade särskilt den goda passningen av panelen till pentryts dörrar. De slutförda arbetena hade genomförts på ett antikvariskt tillfredsställande sätt och godkändes därför.

Målningsunderhåll

Slutbesiktning av de utförda underhållsarbetena genomfördes den 7 april 2020 i anslutning till besiktningen av byggarbetena. Vid besiktningstillfället deltog, från pastoratet ordförande Agneta Petersson, kyrkoherde Susanne Johansson, kyrkokamrer Caroline Dalros, samt vaktmästare Mikael Svensson, från entreprenören Björklunds Fasad & Måleri AB Stefan och Gustav Björklund samt Pierre Pettersson, Anne Håkansson, Anne Håkanssons Måleri AB, besiktningsman tillika projektledare Lars Kjellström, Växjö stifts servicebyrå samt antikvarie Britt-Marie Börjesgård, läns museet. Taket hade delbesiktigats av Lars Kjellström och Britt-Marie Börjesgård tillsammans med entreprenören innan ställningen revs.

Församlingen hade utsett Jönköpings läns museum, Britt-Marie Börjesgård till antikvarisk medverkande. Vid besiktningen gjordes enstaka anmärkningar, bättringen av altarets gråa kulör behövde justeras något och spill på läktargolvet av färg/kalk skulle rengöras. Vidare fanns behov av smärre bättringar på några ställen, det gäller en spricka i ytterväggen mot tornet, överliggaren på den nedersta bänken åt söder samt den yttre dörren mellan vapenhuset och kyrkorummet. En materialspecifikation över nyttjade produkter och kulörer har lämnats.

Församlingen beställde i anslutning till slutbesiktningen bättringsmålning av orgelhuset. Läns museet har haft samråd med länsstyrelsen kring ommålningen av kolonnerna då detta var en

Slutbesiktning av målningsarbetena från vänster Gustav Björklund, Agneta Petersson, Pierre Pettersson, Lars Kjellström och Stefan Björklund.

Bakom den rivna skåpsinredningen i vaktmästarutrymmet fanns rester av väggarnas tidigare målningsbehandling.

åtgärd som gick utöver ett rent underhållsarbete. Äldre färgskikt, dels på kolonner, dels tidigare dekormåleri runt fönstren har dokumenterats.

Länsmuseets generella synpunkt var att arbetena var väl utförda. De slutförda arbetena hade genomförts på ett antikvariskt tillfredsställande sätt och godkändes därför.

Antikvariska noteringar och iakttagelser

Äldre dekorationsmålning

I samband med rengöring av kyrkorummets väggar och vid rivningen av den tidigare läktarunderbyggnaden framkom spår efter äldre målningsskikt. I anslutning till entrén kom inbyggda kolonner fram, då de hade varit inbyggda hade de kvar tidigare grå färgsättning. I det nuvarande vaktmästarutrymmet revs den tidigare köksinredningen, bakom väggskåpet fanns ett parti där en äldre kulör och målningsbehandling på väggarna framträdde. Det var en brunbeige grundton med en rundstruken laserande mönstereffekt.

I samband med rivningen av den tidigare läktarunderbyggnaden kom en delvis inbyggd kolonn fram. Den inbyggda delen hade kvar en äldre färgsättning.

Rester av den tidigare dekormålningen framträdde i samband med rengöringen av väggen.

På läktaren över fönstren och på den bakre väggen framkom rester av den tidigare dekorationsmålningen i form av en bladgirland. Målningen målades över i samband med den inre restaureringen 1955–57 efter handlingar av arkitekt Johannes Dahl, Tranås. Den beskrivs i byggmötesprotokoll från renoveringen 1979 så här:

Av uppgifter från kommittemedlemmar framgick, att kyrkans väggar tidigare varit målade i ljus brun färg upp till halva fönsterhöjden, där den avslutades med en guirland av gröna klöverblad på brun botten. Dessa guirlander fortsatte runt de bågformiga fönsternischerna. Det kunde av historiskt intresse vara intressant anteckna detta. Even om det inte kunde bli fråga om en återgång till denna målning.

Ett äldre fotografi från 1927 visar den beskrivna dekorationsmålningen. Det är en mörk bröstning som avslutas med en girland, den går dock inte upp på halv fönsterbågens höjd utan slutar ett stycke över fönsternischens botten. Där kan man också se att bröstningen även återfinns på läktaren vilket förklarar att rester av girlangen även har hittats på läktarens bakvägg. På läktarens långhusväggar följer bröstningen gradängens sluttande form vilket gör att bröstningen går snett över väggen i detta parti.

Kyrkorummet mot läktaren, foto 1927, Sven Brandel RAÄ.

Utsnitt ur fotografiet från 1927 där man kan se hur dekorationsmålningen var utformad med bröstningslist och bårder runt fönstren. Foto: Sven Brandel, RAA.

Underliggande marmorering på kolonner.

Bården var målad i bränd terra, S 5040-Y70R och bladen var målade i en kromoxidgrön ton, dock något mera blå, kulören motsvarade ungefär NCS S 5030-B70G. Bladen hade en markerad kant i obränd umbra S 5010-Y30R och dekoren var målad mot en ljus gul grund, ungefärlig kulör S 1010-Y20R. Vidare fanns ett grått mellanlager, mellan dekoren och den befintliga kulören, som närmast motsvarade S 2005-Y20R.

Kolonner i koret

I samband med rengöringen av väggarna uppmärksammades även skador i anslutning till altarpopsatsen, färgen spjälkade dels på altarbordets front dels på de brunmålade kolonnerna som flankerar altartavlan.

Kolonnernas yttre färgskikt låg på en tjock spackelgrund vilket gjorde att färgen spjälkade. Färgsläppet var inte enbart relaterat till spacklet utan är även kopplat till hur det underliggande träet rör sig och detta är i sin tur relaterat till uppvärmningen av kyrkorummet.

Det yttre färgskiktet var i en järnoxidbrun kulör, NCS S 7005-Y80R. Den ursprungliga marmoreringen låg på en gulbrun botten, ungefär NCS S 6020-Y50R med en svart stöppling. Marmore-

ringen var utförd i brun umbra, dock något rödare, den gulgröna kulören motsvarade cirka NCS S 3050-G70Y, samt ljusa stråk i NCS S 2502-Y.

Tidigare avfärgning väggarna

I samband med rengöringen av väggarna och bättringsmålning i skadade partier noterades att avfärgningen troligen inte var struken med ren kalkmjölk utan att den var förstärkt på något sätt. Efter kontakt med Staffan Bergström, son till Rose Bergströms som utförde arbetena 1989, gick han igenom den gamla materiallistan och enligt denna var det utlevererat cirka 200 kg kalkpasta samt 24–29 liter Binder (PVP och Akrylat).

Staffan Bergström tolkade detta som att man använt traditionell kalk som förstärkts på plats med binder troligtvis för att förbättra vidhäftningen och möjliggöra något tjockare strykningar samt minska kalkens "smitighet". Staffan skriver vidare "så brukade i varje fall min far resonera när jag jobbade ihop med honom under 1980-talet."

Äldre dekormålning, bård över fönster.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	433-5250-2018
Jönköpings läns museums dnr:	175/2018
Byggherre:	Bredaryds pastorat
Projektleddare (läktare):	Emma Brennander, Växjö stifts servicebyrå
Entreprenör (läktare):	Johans Bygg i Bredaryd AB
Underentreprenör:	Dennis Damgaards Måleri & Färg AB
Projektleddare (underhållsarbeten):	Lars Kjellström, Växjö stifts servicebyrå
Entreprenör (underhållsarbeten):	Björklunds Fasad & Måleri AB, Anne Håkansson Måleri AB
Antikvarisk medverkan:	Britt-Marie Börjesgård
Rapportansvarig:	Britt-Marie Börjesgård
Rapportgranskning:	Anders Franzén
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Värnamo kommun
Socken:	Bredaryd socken
Fastighetsbeteckning:	Bredaryd 45:2

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museum (JLM)

Handlingar rörande Bredaryds kyrka.

Länsstyrelsen i Jönköpings län (LST)

Handlingar rörande Bredaryds kyrka, kopierade från ATA.

Riksantikvarieämbetet

Fotografier i ATA, hämtade via <https://app.raa.se/open/arkivsok/search>

Tryckta källor och litteratur

Gullbrandsson, Robin. 2006. *Kulturbagogisk karaktärisering och bedömning Bredaryds kyrka, Bredaryds socken i Värnamo kommun Jönköpings län, Växjö stift*. Jönköpings läns museum, byggnadsvårdsrapport 2006:78. Jönköping.

Bilaga 1. Fotobilaga

Fotografier tagna i samband med slutbesiktningen den 7 april 2020.

Läkarunderbyggnad

Ovan och till vänster: Läktarunderbyggnadens norra sida med pentryt och barnrummet. Pentryt med vickväggen öppen respektive stängd.

Kaprummet och toaletterna.

Kaprummet och toaletterna.

Den tillgänglighetsanpassade toaletten.

Trappan upp till läktaren i den södra delen av läktarunderbyggnaden.

Den södra delen av läktarunderbyggnaden med dörren in till vaktmästarutrymmet. Dörren är utformad som panelen i övrigt och satt utan foder.

Taket under läktaren målades som kyrkans tak i en ljusgrå ton. Det sattes också ny kompletterande belysning under läktaren.

Den mindre toaletten.

Trappan och trapploppet upp till läktaren målades i samma färgskala som tillbyggnaden i övrigt.

Barnrummet i den norra delen av läktarunderbyggnaden med fönstret som ger indirekt dagsljus på toaletten.

Ny köksutrustning i vaktmästarutrymmet.

Platsen för den tidigare avfuktaren. Den lagade mattan kan anas som en något mörkare rektangel inne i hörnet.

Ny förvaring i vaktmästeriet.

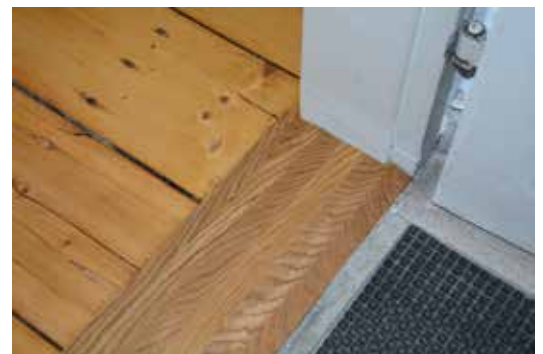
Tröskelstenen mellan vapenhuset och luftslussen fasades av för att öka tillgängligheten.

Den avfasade tröskelstenen vid entrédörren för ökad tillgänglighet.

Den slipade och behandlade golvytan i sidogången och under borttagen bänkrad.

Tröskeln mellan luftslussen och kyrkorummet byttes då entreprenören menade att det inte gick att slipa ner den befintliga till lämplig nivå.

Översikt över den nya läktarunderbyggnaden.

Målning kyrkorum

Översikt över kyrkorummet med rengjorda väggar, ommålat tak och bättringsmålade bänkinredning.

Översikt över koret med de ommålade kolonnerna och det bättringsmålade altarbordet.

Ommålad kolonn.

Detalj av ommålad kolonn vid sidan om altartavlan.

Altarbordet efter avslutad bättringsmålning.

Bänkinredning efter bättringsmålning.

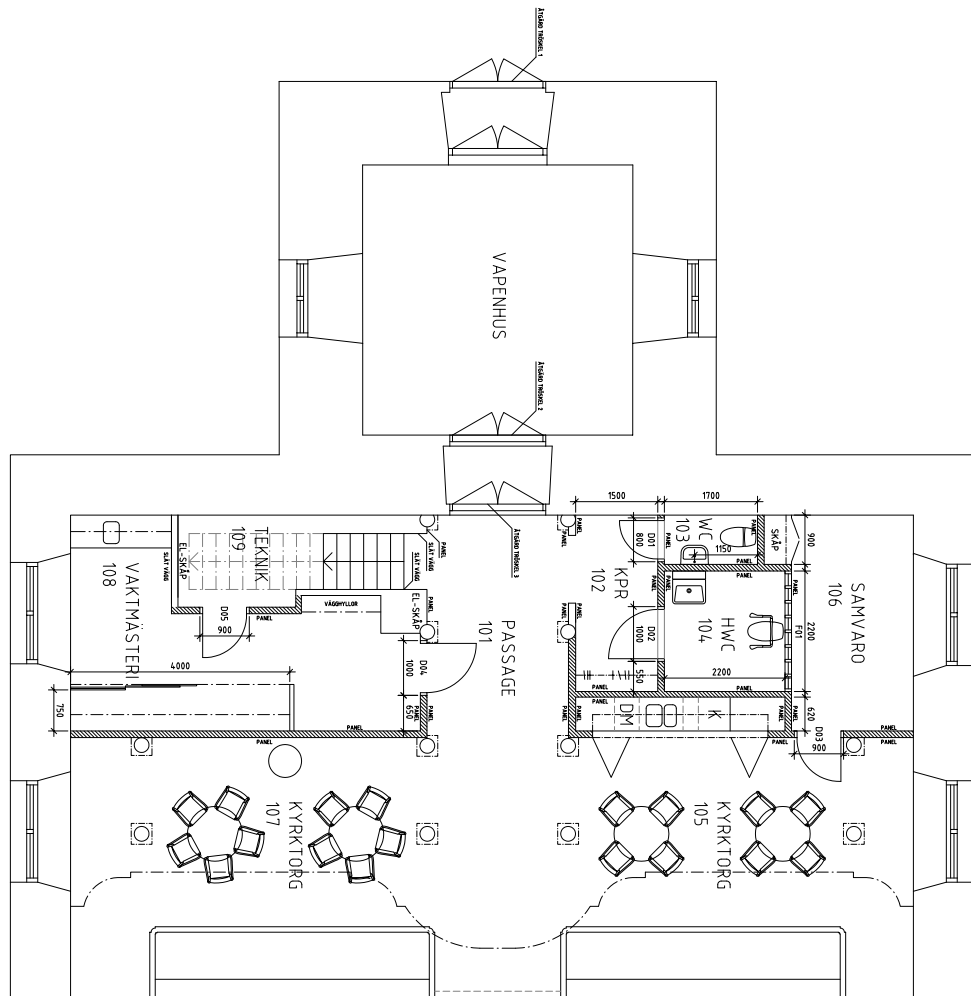
Fönsternischerna målades om.

Lagat och målat fjäll på predikstolens korg.

Bilaga 2. Ritningar

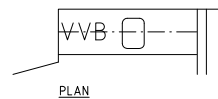
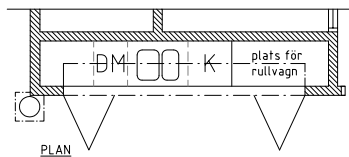
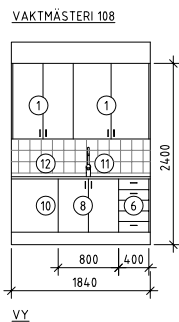
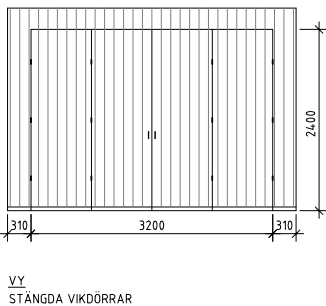
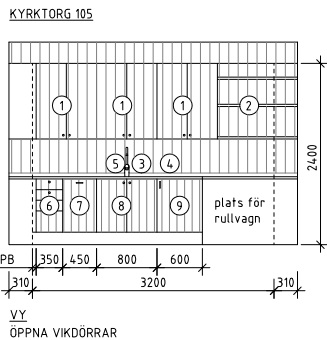
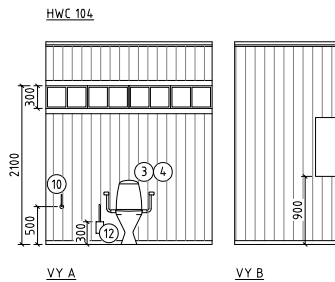
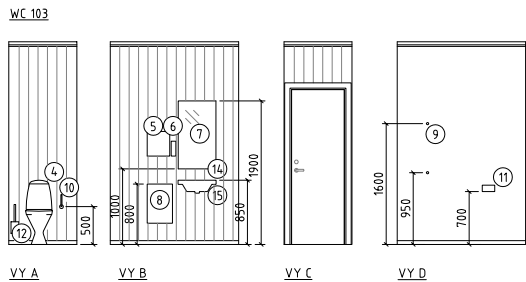
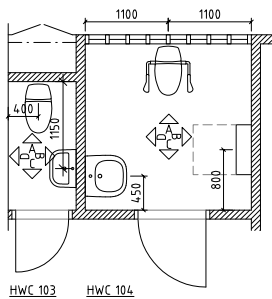
PLANUTSNITT
Blivande

Planutsnitt, ny läktarunderbyggnad.

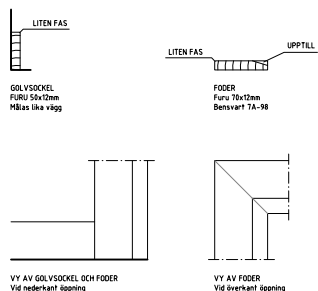
RELATIONSHANDLING			
LILLEQUIST ARKITEKTKONTOR			
MÅTT ÖVERGÅRD OCH SKÄRMEN I INOM RINGEN			
PROJEKT	DATE	REVISOR	
2019-08	2020-04-07	EL	
VÄRMANO KOMMUN, BREDARYD 4.5.2			
ÖMBYGGNAD BREDARYDS KYRKA			
PLANUTSNITT, BLIVANDE			
SKALA	INNEHÅLL	FÖR	
1:50		A-40-1-1	
1:50			

PLD: 2020-04-17 13:43 C:\USERS\BJOCAJ\DESKTOP\LILLEQUIST ARKITEKTKONTOR\2019-08 BREDARYDS KYRKA\RITNING CAD\A-40-P10.DWG BJOCAJ LM

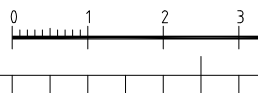
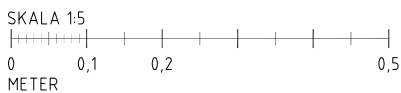
Uppställning läktarunderbyggnad.

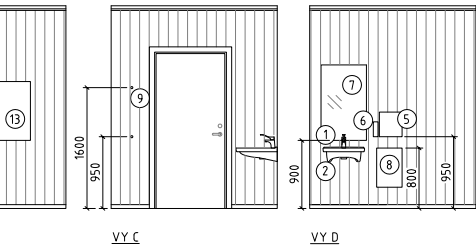

SOCKLAR, LISTER

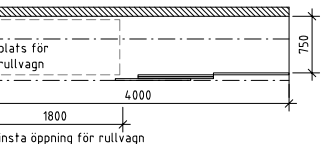
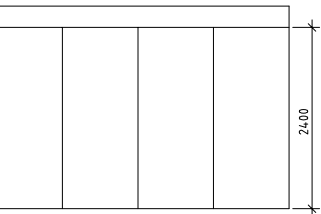

Foder sätts runt fönster F01 och dörrar D01, D02 och D05
Foder sätts runt dörrar D03 och D04 mot rum 106 SAMVARD och 108 VAKTMÄSTERI.
Dörrarna ska EJ ha foder mot rum 105 KYRKTORG och 101 PASSAGE.

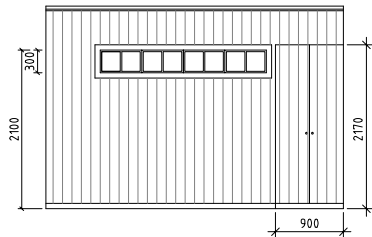

VAKTMÄSTERI 108

AN

SAMVARO 106

VY

PLAN

FÖRKLARINGAR/FÖRESKRIFTER

Alla mått anges i millimeter

WC 103, HWC 104

UTRUSTNING

1. TVÄTTSTÄLLSBLANDARE GUSTAVSBERG Care med förlängd spak Art.nr GB41214.04.7 065
2. TVÄTTSTÄLL GUSTAVSBERG Hjälpmedel 4G1955 bultmontage 55 cm, med bräddavlopp Art.nr 4G195501
3. HJÄLPMEDEL GUSTAVSBERG toalettarmstöd Nautic 3055 Art.nr GB88305500, pappershållare som tillval
4. TOALETSTOL GUSTAVSBERG Nautic 1500 - dolt s-lås, Hygienic Flush Art.nr GB115002R1331G
5. HANDDUKSKÅP FROST N1944-W vit
6. TVÅLDISPENSER FROST 4, VÄGG FYRKANTIG vit
7. SPEGEL 600x1000 i HWC, 500x900 i WC
8. PAPPERSKÖRG FROST N1945-W vit
9. KROK NORRGAVEL Knopp Trä 30 mm eller likv. Målas i samma kulör som vägg.
10. RESERV PAPPERSHÅLLARE HABO 2230 vit
11. TOALETTPAPPERSHÅLLARE HABO 3400 vit
12. TOALETTBORSTSTÄLL FROST 2, VÄGG N1911 vit
13. SKÖTBORD ROBUST helvit Art.nr 104
14. TVÄTTSTÄLLSBLANDARE GUSTAVSBERG Nautic Art.nr GB41214.04.3
15. TVÄTTSTÄLL GUSTAVSBERG 860-3 för bult/konsolmontage 50 cm

KYRKORG 105, VAKTMÄSTERI 108

Allmänt

Före tillverkning ska mått kontrolleras på byggsplats. Tillverkningsritningar ska sändas till beställare och arkitekt innan tillverkning får ske.

INREDNING

Inredning ska vara från snickeri och platsbyggs.

Utförande KYRKORG 105 lucka med panel (spår) lika vägg, med dolda stommar. Trä, täckmålas i Öbränd Terra 7A-5873.

Utförande VAKTMÄSTERI 108 innanförhängande slät lucka. Trä, täckmålas i Bensvart 7A-98.

Stängningsbeslag, gångjärn och dyl ska vara enligt fabrikanternas standard.

Synliga delar som passbitar, täcksidor, takanslutning etc ska ha ytskikt lika luckor.

Överskåp med spotlight integrerade i botten.

Placering av handtag på vyer visar luckslagning.

1. VÄGGSKÅP Parlucka
2. VÄGGHYLLA
3. KÖKSBLANDARE GUSTAVSBERG Nordic, blyfri - med diskmaskinsavstängning Art.nr GB41203796
4. BÄNKSIVA i kalksten, finslipad.
5. Dubbel ho för undermontage, DECOSTEEL eller likv.
6. BÄNKSÅP Lådor
7. DISKMASKIN Integrerad och gömd bakom lucka
8. BÄNKSÅP Parlucka
9. KYLSKÅP Integrerad och gömd bakom lucka
10. Plats för varmvattenberedare
11. KÖKSBLANDARE GUSTAVSBERG Nordic Plus Art. nr GB41203756
12. DISKBÄNK DECOSTEEL helfäckande med 1 st ho eller likvärdig

BESLAG KYRKORG 105

Allmänt: NORRGAVEL Knopp Trä 25 mm eller likv. Målas i samma kulör som pentry.

Vid diskmaskin och kyl: BYGGFABRIKEN lådhandtag N 121 MM Art.nr 582-212

För viddörrar: BYGGFABRIKEN lådhandtag M 121 (måssing)

BESLAG VAKTMÄSTERI 108

BYGGFABRIKEN lådhandtag N 121 MM Art.nr 582-212

STÄNKSÖYDD KYRKORG 105

Stående slätthylad panel lika övriga väggar.

STÄNKSÖYDD 108

Höganäs Arkitekt matt 150x150 Ultra White eller likvärdigt

SAMVARO 106

Luckor i stående slätthylad panel lika övriga väggar.

Inga foder, luckor livar vägg.

Hyllor och skenor i Elfa-system eller likvärdigt.

BESLAG

NORRGAVEL Knopp Trä 30 mm eller likv. Målas i samma kulör som vägg och dörrar.

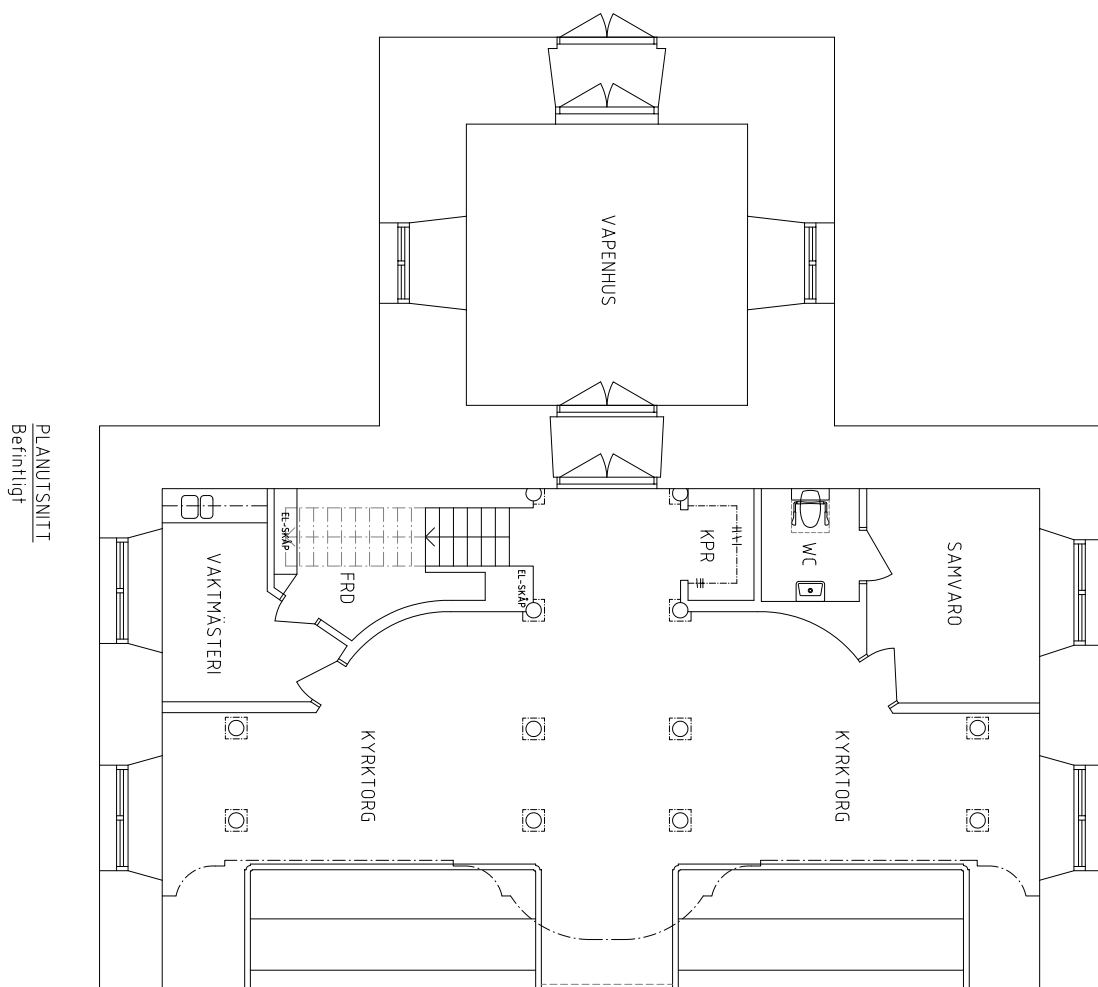
RELATIONSHANDLING

LILJEQUIST ARKITEKTKONTOR
MED KUNSKAP OCH ERFARENHET INOM BYGGNADSVÄRD

Liljequist

UPPDRAG NR	DATUM	RITAD AV
2019-08	2020-04-07	CL
VÄRNAMO KOMMUN, BREDARYD 45:2 OMBYGGNAD BREDARYDS KYRKA UPPSTÄLLNINGAR OCH DETALJER		
SKALA	NUMMER	BET
A1 1:50 A3 1:100	A-46-4-1	

PLO: 2020-04-17 13:44 C:\USERS\B.JOCCA\DESKTOP\LILJEQUIST ARKITEKTKONTOR\2019-08 BREDARYDS KYRKA\ARITNING CAD\A-40-P10.DWG BJÖCKA JLM

Planutsnitt, inför ombyggnad.

RELATIONSHANDLING			
LILLEQUIST ARKITEKTKONTOR			
KONTOR FÖR BYGGNAD OCH LÄRNING I HVBG BYGGNADSVÅRD			
PROJEKT	2019-08	2020-04-07	EL
VÄRNAMO KOMMUN, BREDARYD 45:2			
OMBYGGNAD BREDARYDS KIRKA			
PLANUTSNITT, BEFINTLIGT			
SKALA	A1 1:50	format	A-04-1-1
ark	A3 1:100		

Under vintern 2019–2020 genomfördes invändiga arbeten i Bredaryds kyrka. En ny läktarunderbyggnad uppfördes och underhållsarbeten avseende de målade ytorna utfördes.

